

ТЕМА 4

КОРИСНІСТЬ ТОВАРУ І РІВНОВАГА СПОЖИВАЧА

ОПРАЦЮВАВШИ ЦЮ ТЕМУ, ВИ З'ЯСУЄТЕ:

- сутність корисності як економічної категорії (кількісний підхід);
- поняття сукупної та граничної корисності;
- закон граничної корисності;
- поняття функції корисності;
- як визначити максимізацію корисності споживача або споживчу рівновагу.

Подальший розгляд найважливішого елемента ринкового механізму, яким є попит, передбачає: більш глибоке пояснення закону попиту; узагальнення попиту індивідуальних споживачів; побудову економічної моделі споживчої поведінки.

Теорія поведінки споживача пояснює, чому крива попиту має від'ємний нахил (нахил униз) і чому споживачі обирають для споживання саме ті, а не інші товари та послуги.

Теорія споживацького вибору заснована на припущенні, що споживачі поведуться раціонально, намагаючись максимізувати задоволення своїх потреб у процесі купівлі та споживання товарів і послуг у певному їх сполученні.

Головним **чинником споживчого вибору** є *корисність* того чи іншого товару.

Корисність — це те задоволення, або виконання запитів, яке отримують люди від споживання товарів або користування послугами.

Засобом досягнення мети споживача є **максимізація корисності** — максимізація задоволення або виконання запитів, яке

отримують люди від споживання товарів або користування послугами.

Виділяють два основних підходи до визначення корисності:

- кількісний (кардиналістський) – мова йде про традиційну версію теорії споживчого вибору;
- порядковий (ординалістський).

Основні форми корисності:

- **сукупна корисність** – загальна корисність, що отримується у результаті споживання товарів або користування послугами;
- **гранична корисність** – додаткова корисність, що отримується від споживання кожної наступної одиниці блага за інших рівних умов.

Якщо ми припустимо, що благо поділене на нескінченно малі частинки, то функціональну залежність між обсягом блага і корисністю можна відобразити на графіку за допомогою множини точок, які створюють безперервну лінію. У цьому випадку гранична корисність є похідною функції сукупної корисності.

Якщо $TU = f(Q)$, то $MU = d(TU) / d(Q)$.

Взаємозв'язок між кількістю блага, що споживається, і ступенем задоволення від споживання кожної додаткової одиниці блага відображає **закон спадної граничної корисності**.

Закон стверджує: із ростом кількості блага, що споживається, загальна корисність від споживання зростає, але у все меншій пропорції, а гранична корисність (додаткова корисність) від споживання додаткової одиниці деякого блага буде скорочуватись.

При досягненні *максимуму сукупної корисності гранична корисність дорівнює нулю*. Це означає, що потреба у даному продукті повністю задоволена.

Таким чином, спад корисності пояснюється зниженням інтенсивності потреби у міру її задоволення і відображається на графіку у від'ємному нахилі кривої граничної корисності і в поступовому зменшенні кута нахилу кривої сукупної корисності.

Чим більшою кількістю блага ми володіємо, тим меншу цінність для нас має кожна додаткова одиниця.

Далі доцільно зупинитися більш детально на особливостях споживчого вибору.

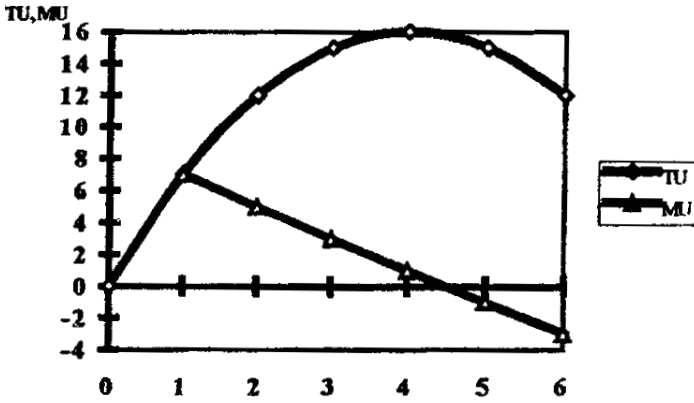

Рис. 4. 1. Залежність сукупної та граничної корисності блага

Чим більшою кількістю блага ми володіємо, тим меншу цінність для нас має кожна додаткова одиниця.

Далі доцільно зупинитися більш детально на особливостях споживчого вибору.

Споживчий вибір являє собою вибір комбінації благ, яка принесе найбільш можливу корисність, із двох або більшої кількості благ.

Однак, нахил споживача до купівлі того чи іншого товару ще не означає, що останній буде куплений. Доступний споживачу **простір вибору обмежений доходом та пануючими на ринку цінами.**

Слід звернути увагу і на те, що споживач **максимізує корисність шляхом:**

- вибору такого споживчого набору, що задовольняє бюджетному обмеженню, при якому відношення граничної корисності до ціни однакове для всіх благ, тобто при найбільш привілейованому кошикові споживач отримує однакову граничну корисність від останньої грошової одиниці, витраченої на кожний із товарів

$$MU_x/P_x = MU_y/P_y = \dots = MU_z/P_z;$$

- вибору такого споживчого набору, що задовольняє бюджетному обмеженню, за якого відношення граничної корисності будь-якої пари благ повинне дорівнювати їх ціні

$$MU_x / MU_y = P_x / P_y .$$

Результатом такого вибору є *споживча рівновага* – стан, за якого споживач максимізує корисність, що отримується ним від придбання різних товарів (за даного бюджету), і яке означає, що будь-яке збільшення корисності від споживання одного блага буде вимагати скорочення корисності від споживання іншого блага.

Практичні завдання

4.1. Ви повинні зробити вибір між товарами А і В. Ваш дохід становить 12 грн, ціна товару А - 3 грн, а товару В - 1 грн. Гранична корисність товарів А і В наведена нижче.

Q	1	2	3	4
MU _A	30	21	15	12
MU _B	22	12	6	4

- Скільки одиниць кожного товару вам слід купити, щоб максимізувати корисність?
- Визначте величину сукупної корисності, яку ви отримаєте.

Коментар розв'язку

а) згадайте правило максимізації корисності $MU_x / MU_y = P_x / P_y$. Треба знайти таку кількість одного й іншого товарів, яка б задовольняла відношенню 3/1 і не виходила за межі бюджету.

б) Сукупна корисність підраховується шляхом сумування граничних корисностей кожної наступної одиниці того чи іншого товару.

4.2. Споживач витрачає 20 грн за місяць на апельсини та яблука. Гранична корисність яблук для нього дорівнює $20 - 3x$, де x - кількість яблук, кг. Гранична корисність апельсинів дорівнює $40 - 5y$, де y - кількість апельсинів, кг. Ціна 1 кг яблук - 1 грн, ціна 1 кг апельсинів - 5 грн. Яку кількість яблук та апельсинів купить раціональний споживач?

Коментар розв'язку

Складіть і розв'яжіть систему рівнянь, одне з яких буде правилом максимізації корисності $MU_x/MU_y = P_x/P_y$, а інше – бюджетним обмеженням $I = P_x Q_x + P_y Q_y$.

Тестові завдання

1. Гранична корисність – це:

- а) мінімальна корисність, яку споживач може отримати при споживанні даного блага;*
- б) максимальна корисність, яку споживач може отримати при споживанні даного блага;*
- в) похідна функції сукупного продукту;*
- г) приріст сукупної корисності блага при збільшенні споживання блага на одну граничну одиницю.*

2. Чим характеризується взаємодія між сукупною і граничною корисністю:

- а) вища гранична корисність передбачає вищу сукупну корисність;*
- б) нижча гранична корисність передбачає вищу сукупну корисність;*
- в) коли сукупна корисність максимальна, гранична корисність дорівнює нулю;*
- г) зростання від'ємної величини граничної корисності при збільшенні споживання означає зростання сукупної корисності?*

3. Гранична корисність блага виражається відношеннями:

- а) $\Delta TR/\Delta Q$;*
- б) $\Delta TU/\Delta Q$;*
- в) $\Delta TU/\Delta P$;*
- г) $\Delta Q/\Delta P$.*

На основі якого змінного чинника будується функція корисності:

- а) бажань споживача;*
- б) рівня якості благ, що споживаються;*

- в) рівня цін благ, що споживаються;
- г) обсягу благ, що споживаються?

5. Що означає ситуація споживчої рівноваги з точки зору кардиналістської теорії:

- а) максимізацію сукупної корисності за даного бюджетного обмеження;
- б) кожен придбаний товар приносить однакову граничну корисність;
- в) при зростанні закупівель одного виду блага скорочуються закупівлі іншого виду блага;
- г) споживач витрачає однакову суму грошей на купівлю кожного виду блага?

6. За допомогою якої формули виражається сутність кількісного підходу до раціональної поведінки споживача:

- а) $TU_x = TU_y = \dots = TU_z$;
- б) $MU_x = MU_y = \dots = MU_z$;
- в) $MU_x/P_x = MU_y/P_y = \dots = MU_z/P_z$;
- г) $TU_x/P_x = TU_y/P_y = \dots = TU_z/P_z$?

Відповіді до тестів

1) г; **2)** в; **3)** б; **4)** г; **5)** а; **6)** в.

Література: [1, с.45-52; 2, гл.23; 3, с.97-104; 4, с.130-135; 5, с.67, 71, 88-92; 6, с.134-149; 7, с.92-112, 129-131].